

Per Kirkebys kunst i Aars 1980-2009

Tekst og fotografi af kunsthistoriker Maria Stensgård

Maleri i foyer, Vesthimmerlands Musikhus, 2008

Maleri – den opdagelsesrejsende Kirkeby

At Per Kirkeby er en stor kender af kunsthistorien er uomgængeligt, hvilket hans forfatterskab og film vidner om. Der er dog flere af den skandinaviske kunsthistories store kunstnere, Asger Jorn og Edvard Munch, som har haft en særlig betydning for hans værker, ligesom hans værk udviser vigtige relationer til Francis Picabia, Wilhelm de Kooning og Sigmar Polke. Dirk Luckow skriver således om inspirationen fra de store, nordiske mestre: ”Deres vældige, til dels vilde billedsprog og mod den monumentale stræbende antikklassiske malerstil danner en slags udgangsbasis for den opdagelsesrejsende Kirkeby og har nok i virkeligheden inspireret ham mere eftertrykkeligt end nogen anden kunst. Kirkebys uforfærdede måde at betragte det tilsyneladende skitseagtige i den maleriske proces som fuldent er også karakteristisk for Munchs fremgangsmåde. Vi kan læse hans

kropsrelaterede maleri som udtryk for indre bevægelse, en synsmåde vi ligeledes kender fra Munch. Derudover knytter – såvel Kirkebys undersøgende overmalingsbilleder fra 1964 til 1984 (navnlig i midten af 1970'erne), samt en række collagelignende motivindføjelser fra hans omfangsrige samling af dagligdags billeder – umiskendeligt an til Jorns ”defigurationer”. Kirkeby gennembrøder – ligesom den skandinaviske maler – den traditionelle bestandige figurs fikserethed. Samtidig tilstræber han, i modsætning til Munch og Jorn, en objektiveret form for figuration som konsekvent indlejrer figuren i abstraherende, strukturerende relationer og konstellationer”.

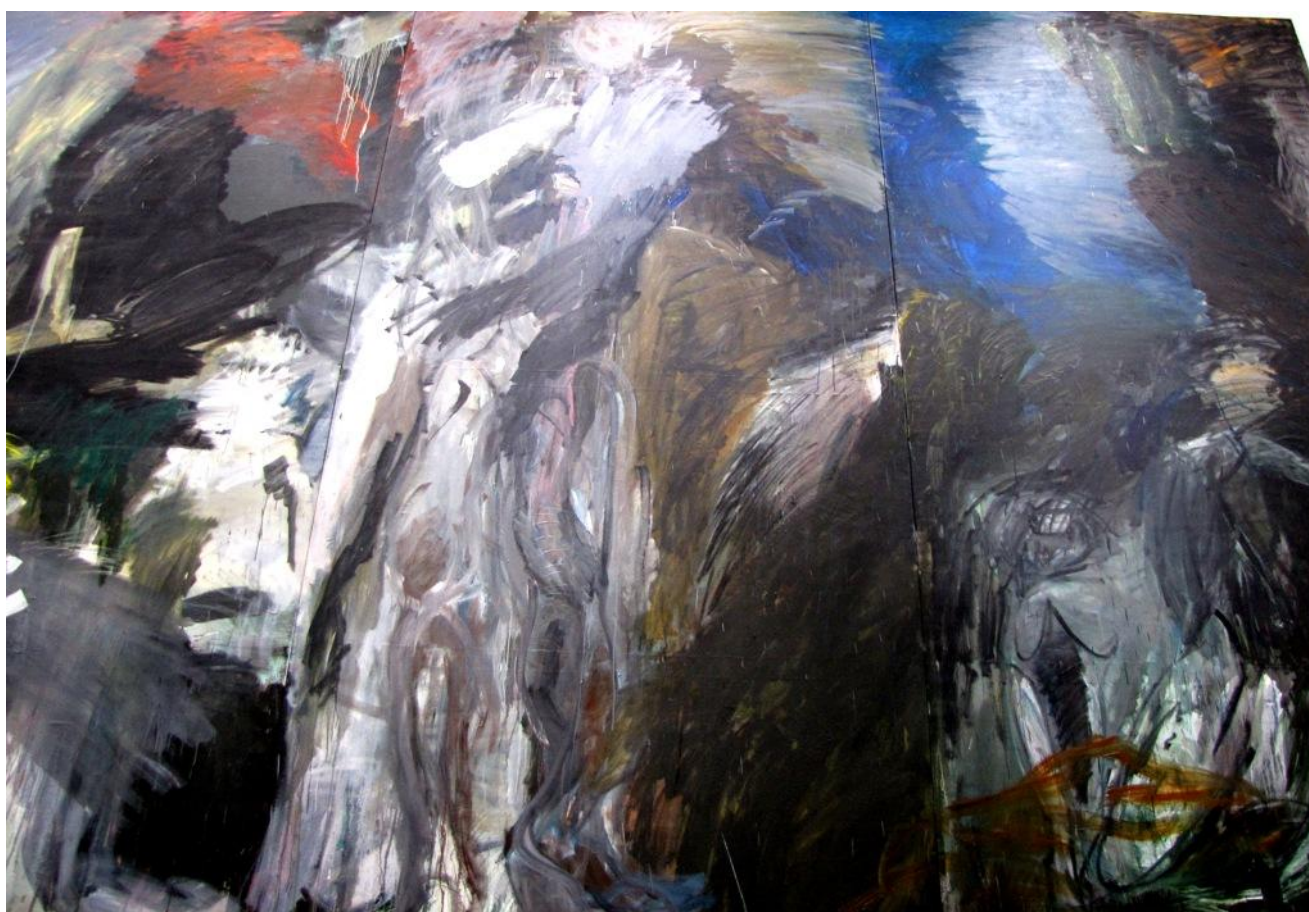
Og på spørgsmålet om, hvad der har igangsat Per Kirkeby med sit kunstneriske virke, svarer Dirk Luckow, at afsættet ligger i 1960'erne, i tiden som geologistuderende, hvor især grønlandsekspeditionen i 1858 synes afgørende: ”Her må hver ny dag have bevinget Kirkebys fantasi og skærpet hans sans for landskabelige rum som i deres uberørthed og tomhed virker spirituelle. Netop i de følgende år er der ingen tvivl om det figurliges betydning i hans værk”. Dette leder hen til Poul Erik Tøjners spørgsmål: ”Kirkebys verden, hvad er det? Det er på mange måder romantikkens verden, for så vidt dén var en verden, hvor kunst og videnskab og tænkning i høj grad samvirkede”. At Tøjner har belæg for sin tese, besværges han ved at finde en af Kirkebys egne udtalelser i bogen ”Billedfortegnelser” fra 1968, hvor han siger: ”Jeg må naturligvis begynde med romantikken. Jeg har altid gerne villet være den store tyske maler, en af romantikkens store, Carl Gustav Carus, der foruden at være maler også var filosof (digter) og naturhistoriker”. Allerede i barndommen var Per Kirkeby optaget af natur, tegning og fortællinger. Han skar penne og tegnede tegninger i Utterslev Mose, og drømte om van Gogh i Irving Stones fortællinger. Senere sad han på Kobberstiksamlingen på Statens Museum for Kunst og bladrede sig igennem kunsthistorien, hvor historiemaleren Abildgaard blev én af kardinalpunkterne. Så vidt Per Kirkebys inspirationer. Konkret har hans maleri haft flere forskellige udtryk igennem tiderne.

De første malerier blev især udført på masonit, og udover penselstrøg, skabelonmaleri og tegninger indeholdt de ofte elementer fra ugeblade, ligesom referencer til kunsthistorien sneg sig ind her og der. Billeder som hentede inspiration i både popkunst, minimalisme og ekspressionisme, i lighed med amerikaneren Jasper Johns.

Senere blev det landskabsmalerierne, som gav associationer til bl.a. Turner. Fra Turner lærer Kirkeby blandt andet at skabe rum med farver. Som en reaktion på 1960'erne og 1970'ernes popkunst og minimalisme fik Per Kirkebys malerier en kongelig modtagelse. Ovenpå en ekstrem

fokusering på kulturen og dens former og frembringelser på både den nationale og internationale kunstscene, synes naturnærheden i Per Kirkebys malerier at udfylde en tom plads. Menneskets længsel efter oprindelighed og urkræfter. I en samtale med forfatteren Ib Michael, i 1995, siger Per Kirkeby: ”Drømmen om at kunne male en klippeblok og et træ så det både er konkret og abstrakt, og derfor helt almindeligt. Men en almindelighed så at sige på den anden side: Ikke den ureflekteret, historisk medgivne almindelighed, den der rummer den klægt uskyldige forestilling om ”det Naturlige”, men den vågne og illusionsløse almindelighed ---- Det var en begyndelse, og der er jeg vel stadig.” Med disse ord er vi pludselig tæt på Per Kirkebys malerier på Vesthimmerlands Gymnasium.

I Per Kirkebys digtsamling ”Genskær” fra 1986 beskriver han selv sine billeder og deres sammenhæng med hans murstensskulpturer således: ”I mine billeder er der et skelet, et stillads, en struktur – i mursten bygger jeg modeller af disse for at redegøre for det arkitektoniske princip, der holder sammen på det hele.” Der er med andre ord en sammenhæng mellem Per Kirkebys maleri indenfor og murstensskulpturerne udenfor Vesthimmerlands Gymnasium.

Maleri, Vesthimmerlands Gymnasium, 1980. Billedet blev skænket af Statens Kunstfond, og var det første af Per Kirkebys mange værker i Aars.

Skulpturer – et mildt lys

Uden titel (Herakles) 1991/1992

Bronzeskulptur foran Vesthimmerlands Gymnasium

Poul Erik Tøjner skriver om Per Kirkebys bronzeskulpturer, og det er dem, der nu er fokus på: ”Det er masse og mørke. Hans bronzer er aldrig spinkle eller gracile, de svæver ikke, men er rejst op i rummet, og lyset er hverken krøbet under huden på dem eller blevet stof, på dén måde. Per Kirkebys skulpturer holder på mørket. Det er det særegne ved dem. At holde på mørket er nødvendigvis ikke det samme som at holde af det. Kunstnerens arbejde er ikke mørkets gerninger---. Men mørket tillader et andet lys at nå frem. Både for kunstneren og os. Et mildt lys, måske”. At Per Kirkeby er særegen ved sit store kendskab til kunsthistorien er kendt for de fleste, også at især hans tidligste værker bærer mange referencer hertil er kendt stof.

Per Kirkebys bronzeskulptur foran Himmerlands Gymnasium må ses som et overgangsværk mellem Per Kirkebys skulpturer i de tidlige 80'ere og de store 90'er-mure. Et af forbillederne i denne skulptur antages at være Rudolph Tegnens mægtige værk, "Herakles og Hydraen" som blev skabt i perioden 1910-1919, et symbolistisk hovedværk i dansk kunst, som ofte ses som et selvbiografisk værk.

Poul Erik Tøjner skriver om værket: "Herakles er kunstneren, der kæmper mod en ond omverden befolket af giftige ignoranter – og værket antages således at ville spejle Tegnens livslange vanskeligheder med at blive anerkendt for sin store stil i det lille land. Tegnens Herakles står i strakt positur, ja, ultimativt strakt positur, som forsøger han alene med sin krops elastiske ligamenter at række op over det mangehovedede uhyre, der truer ham [...] Medens Tegnens mytologiske mur danner et stort M, hvor Herakles skal trække sig ud af kilen ved egen kraft, er Kirkebys mur anderledes. Den ligner næppe et tegn fra *vores* alfabet, den har let skrånende sider og en slags plateau-agtigt hævet midterfelt – uden dog på nogen måde at blive stræbende. Dens ikke-kvadratiske karakter fjerner den fra relieffet, fra billedets konvention og gør den mere rudimentær. Som om, der oprindeligt havde siddet noget mere på toppen, noget mere formgivet og figurativt, der så at sige kunne løfte skulpturen med sin betydning og reference.

Det kunne være Rodins *Helvedesport*, som Kirkeby jo fortvælsende forholder sig til, skønt man med lidt god vilje og tilstrækkelig angst måske i højre side kan skimte et slangehoved, der har hævet sig til hug. Men hele skulpturen handler sådan set om det modsatte. For den handler om betydningens eller referencens undergang [...] Det er således ikke uden pointe, at skulpturens titel har Herakles sat i parentes. Det heroiske er kun tilbage som et refleks, et spil i lyset, en svag kontinuerlig linje i stoffets stigning."

Bygningskunst – ornament, rum og skygge

Kimbrermuren i Aars, 1995

Om Kimbrermuren sagde Per Kirkeby ved indvielsen, lørdag den 3. juni 1995: ”Jeg kan vel ikke her i fri luft fortælle om mine inderste private motiver. Ikke til trommehvirvler og hornmusik. Jeg kan dårligt være bekendt at udbrede mig om min fascination af ornamentet. Muren er jo et stort ornament. Kan jeg nævne, at ornamentet er både et billede på livet og en måde at klare livet? Et billede, fordi et ornament er alle smertepunkterne bragt i en form. Der er evigt gentagende og endeløs. Et overlevelsesmiddel, netop fordi det er bragt i en form.” (Løgstør Avis, 6. juni 1995). Per Kirkebys Kimbrermur slynger sig som en mæanderbort i en L – form, ned langs Kimrertorvet og hen ad Søndergade, og bringer dermed bud fra antikken i Grækenland og i Romerriget. Mæanderborten har oprindeligt fået sit navn fra en flod i Lilleasien – Mæandros, og er karakteristisk ved at være et retvinklet, vinkelbøjet ornament. Mæanderborten fik en opblomstring i renæssancen og senere i nyklassicismen, ligesom den blevet meget anvendt i Ming-tiden i Kina. Den kaldes også for A la Grequebort og ses anvendt i arkitektur og kunsthåndværk. Med en mæanderbort i Aars bærer Per Kirkeby med andre ord hele den europæiske kulturarv til torvs, helt bogstaveligt. Kimrermuren er dog ikke det eneste eksempel på Per Kirkebys bygningskunst i Aars. Ved Vesthimmerlands Gymnasium blev der allerede i 1986 opstillet en murstensskulptur foran bygningen formet som et kors, og i 1987 indledtes arbejdet med skulpturparken af Per Kirkebys murstensskulpturer, ligesom et observatorium i 1990 fuldendte skulpturparken.

Murstensskulptur foran Vesthimmerlands Gymnasium, 1986

Udsnit af skulpturpark ved Vesthimmerlands Gymnasium, 1987-1988

Observatoriet i skulpturpark ved Vesthimmerlands Gymnasium 1990

I skulpturparken er det tydeligt, at grundformerne cirkel og kvadrat går igen. Palle Rønne Møller skriver om Per Kirkebys murstensskulpturer: ”- at arkitekturens natur er at spejle det metafysiske, det kosmiske. Han kalder sine ting for ”dinosaur – de krystallinske dyr” og vil, at arkitekturen skal være en slags ”storslået kæmpeøglekunst”(” Den flotteste naturhistoriske metafor som er fostret, den der rummer alt livet: hvorfor uddøde de?”).”

Skulpturerne er dermed budbringere af en højere orden – den kosmiske. Alfa og omega.

Begyndelsen og enden. Cirklen som drejer rundt i det uendelige, ligesom hele kloden, og kvadratet som både sætter punktum og varsler ny begyndelse, som sider i en bog. Med observatoriet ses både det opadstræbende, cirklen og kvadratet, og med lidt humor kan en tur herop give associationer til sangeren C. V. Jørgensen, som synger: ”Så gik jeg op i en spids, for at se mig lidt omkring”.

Observatoriet blev indviet i 1990, i samme uge som Per Kirkeby og forfatteren Ib Michael deltog i en studieuge på Vesthimmerlands Gymnasium med temaet ”Det nye verdensbillede”.

Samlet set synes skulpturparken at veksle imellem det jordnære og det opadstræbende i et geometrisk formsprog, som forener det åndelige og det materielle i røde mursten.

”Murstensskulpturerne bliver for alvor komplekse og betydningsbærende, når de ikke bare placeres i rummet, men også rammes af lys og skygge. Murstensskulpturerne udforsker alle de muligheder, der ligger i lyset”, skriver Lars Morell. At lys og skygge har en særlig betydning for Per Kirkeby er

uomtvisteligt, Lars Morell argumenterer dog for, at Per Kirkeby har en særlig interesse for skyggen, som bl.a. kommer til udtryk i hans første maleri til Vesthimmerlands Gymnasium, som er bygget op omkring myten om Herakles, i lighed med den senere bronzeskulptur foran gymnasiet. Myten fortæller, at Herakles' kone gav ham en kappe, som var behandlet med et tryllemiddel, og som brændte sig fast og dræbte helten. Herakles delte sig i lys, og for til himmels, ligesom mørket gik til Hades. Ifølge den græske mytologi er Hades lig med underverdenen. Over Herakles grav sænkede der sig en skygge, som siges at være skyggens oprindelse. En tolkning, som giver grobund for talemåden: "Vær ikke bange for mørket, for lyset gemmer sig deri", som måske er et rammende billede på både Per Kirkebys murstens- og bronzeskulpturer.

Når Per Kirkeby begynder at anvende mursten til sine skulpturer handler det især om hans hang til at anvende byggeindustriens standardiserede materialer. Indtil 1978 malede han især på halve masonitplader.

Biografi

Per Kirkeby er født i København den 1. september 1938 som søn af stud. polyt., og senere civilingeniør, Alfred Kirkeby Christensen og Lucy Helga Alice Nisbeth Bertelsen.

Han blev i 1957 student og studerede herefter geologi ved Københavns Universitet, hvorfra han demiterede som geolog i 1964.

Allerede i 1956 begyndte han at tegne og male på baggrund af naturstudier. Her fik en ekspedition til Narssaq i Grønland i 1958 som geologistuderende afgørende betydning. I 1962 blev han tilknyttet Eks-skolen, hvor han eksperimenterede med maleri, grafik, film og happenings. Han fortsatte her frem til 1965 og deltog i den første kollektive udstilling sammen med Bjørn Nørgaard, Peter Louis-Jensen og Paul Gernes.

Poul Gernes udsmykker aulaen ved Vesthimmerlands Gymnasium sammen med elever, 1987

Udsnit af udsmykning

I 1965 bliver Per Kirkeby gift med Elisabeth Therkildsen. De har året forinden fået datteren Charlotte og i 1967 forøges familien med datteren Rebecca. 1965 er også året, hvor Per Kirkeby har sin første separatudstilling med 34 malerier på Den Frie i København. I 1966 sælger Per Kirkeby første gang et værk til et museum. Det er Louisiana Museet i Humlebæk, som køber et maleri. I 1967 rejser han til New York og laver performance med bl.a. Nam June Paik og Charlotte Moorman. I 1971 rejser Per Kirkeby sammen med forfatteren Ib Michael og fotografen Teit Jørgensen til Mexico, Honduras og Guatemala, hvor han studerer maya-ruiner i Mayalandet, som synes at have haft en særlig stor betydning for Per Kirkebys murstensskulpturer. Efter turen udstillede Per Kirkeby et stort telt på Louisiana Museet, der, som han siger, modsvarede hans klimatiske og rumlige behov. Foran teltet af indianske stoffer stod en symaskine på en kuffert. I 1974 rejser Per Kirkeby med "Nordkaperen" i Middelhavsområdet og har samme år sin første separatudstilling hos Galerie Michael Werner i Köln.

I 1976 får Per Kirkeby et internationalt gennembrud med sin deltagelse i Biennalen i Venedig, og deltager senere i en fællesudstilling med titlen "Arme og Ben" i Luzern i Schweiz. En udstilling, hvor han arbejdede med fem installationer af murstenselementer, som henholdsvis udgjorde et hjørne, en bue, en port, en bæk og en søjle, derudover havde han malet ti masonit-tavler.

Den internationale succes følges op i 1977 med en separatudstilling i Museum Folkwang i Essen og i Kunsthalle Bern i 1979, som banede vejen for den store udstilling på Royal Academy of Arts i London, hvor Per Kirkeby blev frontfigur for den danske samtidskunst med udstillingen "New Spirit of Painting" i 1981. En udstilling, som gav landskabsmaleriet aktualitet, efter et årti med fokus på konceptkunst. På dette tidspunkt er Per Kirkeby et internationalt navn, og allerede fra 1978 bliver han udnævnt til professor ved Kunstakademiet i Karlsruhe, hvor han fungerer til 1989, året efter at han er blevet udnævnt til professor ved Frankfurter Städelschule, hvor han virker ind til 2000. Inden er han blevet skilt fra sin første kone og blevet gift med Vibeke Windeløv i 1979, med hvilken han får sønnen Sophus. Deres ægteskab varer ind til 2001.

I 1980 køber han hus på Læsø, som han fortsat ejer, og hvor han har etableret et stort atelier. Det er også i 1980 han skaber sit første værk til Vesthimmerlands Gymnasium, som følges op af en række udstillinger på Himmerlands Kunstmuseum fra 1981 og frem til 2009, ligesom han i samme periode har skabt en række værker til Aars. Kontaktpersonerne i Aars fortæller, at Per Kirkeby ofte kommer en tur til Aars, på vej hjem fra Læsø. Samme år deltager han i en gruppeudstilling på Moderna Museet i Stockholm og på Musée des Beaux-Arts i Bruxelles, ligesom han igen deltager i Biennalen i Venedig.

1982 bliver han medlem af Det Danske Akademi ligesom han foretager en rejse til Haiti. Derudover er han ekstrem udstillingsaktiv med separatudstillinger i Köln, München, Berlin, Hamburg, London og Eindhoven, ligesom han deltager på fællesudstillingerne Documenta VII i Hamburg og Zeitgeist i Berlin samt i Sydney, Rom og New York. I 1983 får han sønnen Absalon og har flere separatudstillinger i Tyskland og en enkelt i Vejle.

Herefter går det forrygende stærkt, Per Kirkeby udstiller hvert eneste år mange forskellige steder i verden. I 1985 har han bl.a. separatudstillinger i Edinburgh og i Dublin og i 1986 rejser han til Australien. I 1987 modtager han Thorvaldsens Medalje, og i 1988 rejser han til Polynesien og til New Zealand. I 1990 modtager han Prins Eugén Medaljen og i 1993 Arthur Købkes Ærespris. I 1995 skaber Per Kirkeby udsmykninger i Aalborg Stiftsbogtrykkeri og i Frejlev Kirke. 1996 modtager Per Kirkeby Coutts Contemporary Art Foundation Award samt Henrik-Steffens prisen. I 1997 vinder Per Kirkeby 2. præmie i arkitektkonkurrencen om nybygning af Aarhus Kunstmuseum i samarbejde med arkitekt Jens Bertelsen, den samme arkitekt, som han senere skaber tilbygningen til Museumscenter Aars sammen med.

I 2000 bliver Per Kirkeby alvorligt syg af en hjerneblødning, men genvinder helbredet. Samme år skaber han 8 bronzeskulpturer til Bundesrat Berlin. I 2001 maler Per Kirkeby et 600 m² stort loftsmaleri til Aarhus Universitet. Året efter går det løs med en stor udsmykning til Nykredit i København, hvortil Per Kirkeby skaber 1 stor og 20 små bronzeskulpturer. I 2003 modtager Per Kirkeby Herbert-Boeck prisen for sit livsværk og i 2004 skaber han en stor murstensskulptur til Esbjerg. I 2005 bliver Per Kirkeby gift med Mari Anne Duus Jørgensen, samme år som han skaber to store murstensskulpturer til henholdsvis Torino, Italien og til Ørestaden, København samt 4 bronzerelieffer til Operaen i København. I 2006 udfører Per Kirkeby 4 murstensskulpturer til rundkørsler i Aars.

2007 viser en fortsat, ekstrem stor, internationalt orienteret udstillingsvirksomhed, hvor han har separatudstillinger i bl.a. München, Berlin, Köln, Chicago, Shanghai, Darmstadt, Paris, New York og Augsburg.

Året efter udfører Per Kirkeby en bronzeskulptur til AROS, Aarhus Kunstmuseum, og tegner det nye musikhus til Aars. I anledning af Per Kirkebys 70 års fødselsdag har han samme år en stor udstilling på Louisiana Museet med titlen "Per Kirkeby. Louisiana, 2008" Og i 2009 en stor retrospektiv udstilling på Tate Modern i London.

I denne biografi er ikke medtaget Per Kirkebys arbejde som filmskaber og forfatter, da denne del af hans arbejde ikke har en direkte relation til Per Kirkebys værker og arbejde i Aars i Vesthimmerland. Dette er dog ikke en underkendelse af den kompleksitet, som Per Kirkebys livsværk er udtryk for, hvor arbejdet som filmskaber og forfatter langt hen ad vejen er både en forudsætning og en pegepind.

Litteratur:

Kirkeby, Per: **Arnasco – Samtaler med Ib Michael**, København, 1995

Luckow, Dirk: **PER KIRKEBY DEN ANDEN FIGUR** s. 6-13 i udstillingskataloget til udstillingen ”PER KIRKEBY figur” på henholdsvis Kunsthallen Brandts, Odense, 2006, Kunsthalle zu Kiel, Kiel, 2007 samt på Henie Onstad Kunstcenter, Oslo, 2007

Morell, Lars: **PER KIRKEBY** Bygningskunst, ARISTO 1996

Tøjner, Poul Erik: **ER KIRKEBY MALERI**, Forlaget Bjerggaard, 2008

Tøjner, Poul Erik: **PER KIRKEBY SKULPTUR**, Forlaget Bjerggaard, 2005

www.kunstonline.dk